

TÜRKİYE – BALKANLAR ROTASINDA SIĞINMACI VE MÜLTECİ KRİZİ (2011-2017)*

The Refugee and Asylum Seeker Crisis at Turkey – Balkans Route (2011-2017)

Serdar ÇAKMAK**

Öz

Bu makalede Türkiye’den Balkanlara yönelen sığınmacı akınından bahsetmeden önce, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve literatürde ortaya çıkan yanlışların görülebilmesi için kavramsal çerçeveden bahsedilmiştir. Sığınmacı ve mülteci kavramları anlatıldıktan sonra, Balkanlar analizi bağlamında ülkesel örneklerden yola çıkılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Yunanistan, Makedonya, Sırbistan ve Macaristan gibi ülkeler başta olmak üzere, söz konusu coğrafyadaki sığınmacı sorunu anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, diğer Balkan ülkelerinden de kısaca bahsedilmeye çalışılmıştır. Türkiye-Avrupa denklemi anlamında Balkanlarda bu sorunlar yaşanırken, uluslararası toplumun, Birleşmiş Milletler’in, Avrupa Birliği’nin ve diğer yardım örgütlerinin eksik yönlerinden de bahsedilmiştir. Son olarak, Balkanlarda yaşanan bu sığınmacı sorunun çözümü için kriz analizi yapılmış ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Balkanlar, Sığınmacı, Mülteci, Avrupa Birliği.

Abstract

In order to understand the topic better and see the mistakes that appear in the literature, first, it is necessary to talk about a conceptual framework. After it has been made clear the difference between an asylum seeker and refugee concepts, in the context of the Balkans analysis the possible solutions have been presented based on national examples. In addition, the situation in other Balkan states has been analysed. The problems that are taking place in Balkans and International Communities, Unites Nations, European Unions and other aid organisations weaknesses have been argued from the perspective of the Turkey-European equation. Finally, in order to find a solution, Balkan asylum seekers crisis analysis has been made and crisis solution proposals have been presented.

Keywords: Turkey, Balkans, Asylum Seeker, Refugee, European Union.

* Makalenin Geliş Tarihi: 07.11.2018 – Yayına Kabul Tarihi: 13.12.2018

** Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-posta: serdarcakmak1945@gmail.com

Giriş

2010 yılında Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları, sonu alınamayan çatışmalar, sığınmacı akınlarından dolayı çözülemeyen sorunlar yumağını bir araya getirmiş, "Arap Baharı"¹ adı altında Kuzey Afrika (Tunus, Libya, Cezayir vb.) ve Ortadoğu (Mısır, Yemen, Suriye vb.) coğrafyasına kadar yayılmıştır. Bu çatışmalardan birisi olan Suriye'de de iktidardaki Baas Partisi'ne (Beşar Esad iktidarı) karşı, Halep, İdlip ve Hama gibi Suriye'nin kuzeyindeki şehirlerde halk ayaklanmaları başlamış ve 2011 yılının Mart ayında başlayan ayaklanmalar günümüze kadar devam etmiştir.

Bu kapsamda 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye'ye, 252 kişilik ilk sığınmacı kafilesi giriş yapmış ve söz konusu sığınmacıların sayısı günümüze kadar 3 milyona ulaşmıştır. Türkiye'de, toplamda 25'e yakın kampta sayıları 250 bine yaklaşan sığınmacı bulunmakta, geri kalan kesim ise (2.5-3 milyon arası kesim), Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde ya da İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerde kendi çabalarıyla hayatta kalmaya çalışmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar, mültecilik statüsünün barındırdığı haklara sahip olamamışlardır. Çünkü; Türkiye'deki yasal düzenlemelere göre, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılar mültecilik hakkına kavuşabilmektedir. "Çalışma hakkı", "tam zamanlı sosyal güvenlik hakkı", "bütünleşik eğitim hakkı" gibi çoğunlukla mültecilik statüsü dahilinde elde edilen haklara sahip olamamaları, sığınmacıları sosyolojik, psikolojik ve ekonomik olarak etkilemiş, Batı'nın gelişmiş ülkelerine yönelmelerine neden olmuştur. Her ne kadar Türkiye, 11 Nisan 2013 tarihinde imzalanan ve birçok maddesi bir yıl sonra yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma

1 Arap Baharı, Tunus'ta 17 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Buazizi adlı bir gencin kendini yakmasıyla başlayan eylemler zinciridir. Bir domino taşı misali birçok bölgeyi ve ülkeyi etkilemiştir.

Kanunu (YUKK) çerçevesinde sığınmacılara, “şartlı mülteci”² ve “geçici koruma”³ statüsü adı altında kimi haklar tanısa da bu haklar onlar için yeterli olamamış, Suriye ve diğer ülke vatandaşı sığınmacılar; Almanya, Avusturya, İsviçre vb. gelişmiş ülkelere gidip yüksek yaşam standartları elde etme çabası içine girmiştir.

Elbette ki bu süreçte, Balkanlar bölgesinden geçmek ve birçok olumsuzlukla yüzleşmek zorunda da kalmışlardır. Göç yolculuğuna çıkmaları durumunda tüm birikimlerini insan kaçakçılara ve yolculuk masraflarına verecek olan sığınmacılar, son paralarına kadar harcayacaklardır. Oysa bahse konu olan göç hareketinde sığınmacıların tek amacı aileleri ve kendileri için iyi bir hayat sürecekleri bir yer bulmaktır.

Bununla birlikte Suriyeli göçmenler, Türkiye’de buldukları süre zarfında kimi zorluklarla karşılaşmalarına rağmen; Türkiye’de beğenmedikleri hayatın aslında çok iyi olduğunu, Balkan ülkelerinden geçişleri sırasında yaşadıkları zulümlerle anlamışlardır. Bu çalışmada Suriyeli göçmenlerin Balkan ülkelerinde yaşadıkları ve yaşamakta oldukları olaylar anlatılmadan önce kavramsal bir analiz yapılacak, sığınmacı ve mülteci arasındaki farklara değinilecektir.

Kavramsal Analiz

Kavramsal süreçten bahsetmeden önce, önemli bir unsur olan ve çok karıştırılan bir konuya değinmek gerekmektedir. Kamuoyunda “mülteci” olarak ifade edilen bu kişiler, aslında “sığınmacı” statüsündedir. Kısaca açıklamak gerekirse, ikisi arasındaki fark

2 “Avrupa dışında yaşanan bu olaylar sonucunda dini, ırkı ve milliyetinden dolayı ya da belli bir siyasi görüşe sahip olması veya belli bir gruba üye olmasından ötürü zorunlu olarak ülkesinin dışına çıkmak durumunda kalan vatandaşın, güvenlik halinden mütevellit ülkesine dönememesi veya belli bir korkudan dolayı dönmek istememesi; vatandaşlığı yoksa önceden ikamet ettiği ülkeye dönememesi ya da belli bir korkudan dolayı dönmek istememesi” şeklinde bir koruma türünü oluşturmaktadır.

3 Sığınmacı statüsüne dahil olan kaynak ülke vatandaşının, terk ettiği ülkede şiddet eylemleri durup kamu düzeni sağlanana kadar transit ya da kaynak ülkede asgari yaşam standartlarından yararlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Ülkelerinde çatışmalar biter ve gitmelerine engel teşkil eden mücbir (zorunlu) sebepler sona ererse güvenli ortam sağlanmış kabul edilir ve ülkelerine dönmeleri sağlanır.

şöyle ayırt edilebilir. Bir zulüm, çatışma, savaş vb. nedenlerden dolayı başka bir ülkeye toplu bir biçimde yönelme hareketi, “sığınmacı statüsü” anlamına gelmektedir. Gittikleri ülkede bu statüyü alan insanlar “mültecilik” başvurusunda bulunabilirler. Belli bir süre sonra ve gerekli incelemeler yapıldıktan sonra bu statüye alınırlar ya da bu haktan mahrum edilirler.

Sığınmacı ve ilticacı kavramları da benzerliklerinden ötürü karıştırılmaktadır. Sığınma genellikle toplu yapılan bir eylem olarak ortaya çıkarken, iltica daha çok bireysel bir eylem olmaktadır. Sığınma için iç çatışma ve savaş gibi durumlar ağırlıktayken, iltica eylemi daha çok siyasi baskılardan kaçış sürecinden kaynaklanmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması için öncelikli olarak sığınmacı kavramından bahsedilecek ve Türkiye-Balkanlar rotasında ne gibi sığınmacı prosedürleri uygulanmakta bunlar incelenecektir.

Sığınmacı

Tutsaklıktan kurtulup özgürlüğüne kavuşma hayalindeki insanları tanımlamak için ortaya atılan bu kavram, yıllar boyunca gelişip değişime uğramıştır. Hatta günümüzde de kimi tartışmalarla yeni boyutlar kazanmaktadır. Tarihsel anlamda gelişim çizgisine bakıldığında ise şunlar söylenebilir. Tek tanrılı dinlerin çıkışından sonra sinagog, kilise ve camiler insanların sığındıkları yerler olurken; 16. yüzyıldan sonra elçilik ve konsolosluk görevi icra eden kurumların artmasıyla bu gibi yerler sığınma amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır. Hukuki bağlamda bakıldığında, kavramın tarihçesi tarihsel kökeni kadar eskilere dayanmaktadır. Nitekim sığınmanın geleneksel ve siyasi niteliği, kavramın hukuki niteliğine büyük katkılar sağlamıştır. Sığınmacının çaresizlik hasebiyle kaçış halinde olması, durumun hukuksal yapısının oluşmasını gerekli kılmış, 21. yüzyılda ülke sınırlarının belirginleşmesi de bu durumu daha da ön plana çıkarmıştır. Vatandaşı olduğu ülkeden ya da vatandaşlığı yoksa sürekli ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye kaçan bu insanlar “yabancı” olarak nitelendirilmiş ve bundan dolayı iç hukuk yolları tüketildikten

sonra, uluslararası hukuk alanında tartışmalar başlamıştır. Bahse konu olan tartışmalar giderek büyümüştür.⁴

“Sığınmacı” kavramının temelinde, “tehlikeli hallerden korunma” anlayışı yatmakta, bu perspektifte uygulama örnekleri yer almaktadır. Ayrıca sığınma arayışında olan kişinin negatif olaylardan kurtulma çabası, düşünülen ilk savunma mekanizması olarak ortaya çıkmakta, bunlar içinde akla gelen ilk durumlar, “zulme karşı korunma” ve “bulunduğu yeri terk etme” olarak belirmektedir.⁵

“Sığınmacı” kavramı Suriyeliler bağlamında değerlendirildiğinde, 2011 yılının Mart ayında Suriye’deki zulümden kaçan ilk kabile, (252 sığınmacı) 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye sınırından giriş yapmış ve bu grup, “açık kapı politikası” uygulayan Türkiye Cumhuriyeti tarafından hoşgörülle karşılanmıştır. Bu döneme kadar ciddi bir sığınmacı ve mülteci politikası olmayan Türkiye, geçmişte imzaladığı kimi anlaşma ve sözleşmelere uygun hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, konunun daha iyi anlaşılması için Türkiye’deki “sığınmacı statüsü” durumunun açıklanması ve ihtiyaç duyulan analizlerin yapılması gerekmektedir.

Bu sürecin dönüm noktalarından birisi, II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulan sözleşme ve anlaşmalardır. Bunlardan en bilineni de Cenevre Mülteci Sözleşmesi’dir. Türkiye Cumhuriyeti, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi’ni imzalarken sözleşmeye kendi ulusal güvenliği ve hassasiyetleri doğrultusunda çekince koymuştur. 1967 New York Protokolü’yle çekince koyma durumu yasaklanmış olsa da 1951 Sözleşmesi’ndeki çekinceler saklı kalmıştır. Bu çekince, “Avrupa dışından gelen kişilerin mülteci kabul edilmemesi” durumudur. Sadece Avrupa’da olan olaylar sonucu gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmiş, diğer bölgelerden gelen kişiler “sığınmacı” olarak kalmıştır. Kısacası sığınmacılar, birçok haktan ve imkândan (çalışma, aile

4 Neva Övünç Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 48-49.

5 Öztürk, *a.g.e.*, s. 49-50.

birleşimi, uzun süre ikamet etme, vatandaşlık talep etme vb.) yoksun bırakılmışlardır. Bu durumda bu kişilerin yapacakları tek şey Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'ne başvurmak olmuştur. Dönemin koşulları ve güvenlik nedeniyle sadece "Avrupa'da olan olaylar" ile ilgili o bölgeden gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilmesi, genel mülteci politikası olarak kabul edilmiştir.

1989 yılında Komünist iktidar Todor Jivkov döneminde Bulgar Türkleri ve 1992-95 yılları arasındaki Yugoslavya İç Savaşı süresince Bosnalı Müslümanlar, Türkiye'ye gelip mülteci statüsü almışlardır. Ayrıca 1986-1988 yıllarında Irak'ta yaşanan Halepçe Katliamı'nda ve 1990-1991 I. Körfez Savaşı sırasında da sığınmacılar için çözüm yolları (Tampon bölge vb.) bulunmuş ve bu kişiler, ülkelerine geri gönderilmişlerdir. 2011 sonrası dönemde ise daha büyük bir sorun, Suriyeli Sığınmacı Sorunu, önemli bir olay olarak cereyan etmiştir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti büyük bir özveri ve misafirperverlik örneğiyle sorunu çözmeye çalışmıştır. Gerekli çabalar ise halen devam etmektedir. Sayıları 3 milyona varan Suriyeli ve 500 bine yakın Afganistanlı, Iraklı, İranlı vb. sığınmacılar da Türkiye sınırlarında yaşam mücadelesi vermektedir. Bu insanların 250 bine yakını çadır ve konteynir kentlerde, diğer büyük bir kısmı da İstanbul, İzmir, Ankara vb. büyük şehirlerde zor koşullarda yaşamaktadır. Bu olaylardan ötürü sığınmacılar için çözüm bulma arayışı gerekli olmuştur. Aksi takdirde Türkiye, entegre olamayan büyük bir insan topluluğu ile yüzleşmek zorunda kalacaktı.

Ayrıca bütün bunlarla bağlantılı olarak kimi çözüm önerileri ortaya atılmış ve Türkiye Cumhuriyeti, hem üstüne düşen görevi layıkıyla yapmak hem de bu karmaşıklaşan sorunu acilen çözmek amacıyla kimi yasa ve yönetmelikler çıkarmıştır. Bu bağlamda "sığınmacı" statüsü konusundaki sıkıntıları çözmek amacıyla 2003 yılında YUKK⁶ çıkartılmış, "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" şeklinde statüler belirmiştir. Bu statüler

6 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*, Resmi Gazete İlan Tarihi: 11.04.2013, Kanun Sayısı: 28615, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

aracılığıyla sığınmacıların sorunları yarı yarıya azalmış ve sorunların çözüme kavuşturulması adına başka önemli adımlar da atılmıştır. Türkiye'yi bu konuda eleştiren ve Avrupa dışından gelen Suriyeli sığınmacılara "mülteci" statüsü vermemekle tehdit eden AB ülkeleri ve Balkanlardaki üyeleri (Yunanistan, Macaristan, Bulgaristan, Slovenya, Slovakya, Hırvatistan ve Romanya) ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne çekince koymamışlar ama daha kötüsünü yapma konusunda muktedir olduklarını ispat etmişlerdir.

Bu perspektifte, "geçici koruma" bağlamında bu ülkelerde hayatta kalma mücadelesi veren sığınmacıların elde etmeleri gereken hakları, mülteciliğin sığınmacılıktan farkı ve bu durumun artılarını anlatmak gerekirse, "mülteci" kavramıyla devam etmek daha doğru olacaktır.

Mülteci

Mültecilik, ülkesini zorunlu olarak terk etmek zorunda kalan kişi ya da kişilerin başka bir ülkede sığınmacı olduktan sonra başvuru yaparak almak istediği statü olarak tanımlanabilir. Bu konuda yaşanan en büyük eksiklik ve sıkıntı, sığınmacılığın uluslararası hukukta bireysel bir hak olarak kabul edilmemesi, mültecilik alındıktan sonra hukuki bir statüye dahil olunmasıdır. Uluslararası toplumun "mülteci" kavramını kullanmasının altında bu fikir yatmakta, olayı hukuki boyuta dayandırma amacı var olmaktadır. Mülteci kavramının bu hukuki perspektife dayandırılmasında ise kimi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu unsurların başında, geçmişte yapılan anlaşma ve sözleşmeler gelmekte ve buna uygun bir bakış açısı oluşmaktadır. Ayrıca hukuki unsurların hızlı bir biçimde devreye girebilmesi için kişi ya da kişilerin ülkesiyle bağlarının kopma noktasına gelmesi ve mülteciliğin şartları olan unsurların sağlanması gerekmektedir.⁷

Bu bağlamda mültecilik haklarının sağlanabilmesi için bu unsurlar anlaşma ve sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne göre, "mültecilik" tanımı şöyle yapılmıştır; ırkı, dini, milliyeti ve siyasi

⁷ Öztürk, a.g.e., s. 65-66.

görüşünden dolayı veya belli bir gruba üye olduğu için zulme uğrayıp ya da zulme uğrama korkusu yaşayıp ülkesini terk eden kişi ya da kişilerin vatandaşı olduğu ülkeye dönememesi ya da belli bir korkudan dolayı dönmek istememesi, vatandaşlığı yoksa, sürekli ikamet ettiği ülkeye dönememesi ya da belli bir korkudan dolayı dönmek istememesi durumudur.

Görüldüğü üzere, mültecilik statüsü almak için kimi şartlar vardır. İlki, bu durumun ırk, din vb. nedenlerden ötürü cereyan etmesi gerektiğidir. İkincisi, belli bir zulüm tehlikesi olması durumudur. Üçüncüsü ise bu kişi ya da kişilerin ülkelerinin dışında olmaları halidir.

Bütün bunlara rağmen mültecilik verilmemesi durumları da gerçekleşebilir. “İstisnai haller” olarak bilinen başlıca durumlar şunlardır; vatandaşı olduğu ülkesinde veya vatandaşlığı yoksa sürekli ikamet ettiği ülkede ciddi bir suç işlemiş olması, bulunduğu ülkede kamu düzenini, kamu güvenliğini ya da kamu sağlığını tehdit etmesi halleri...

Suriyeli sığınmacılar bağlamında mültecilik statüsü değerlendirildiğinde ise uygulama ile teori arasında tezatlık ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen mülteciliğin hukuki yönü ile ilgili tanıtımda yer alan ilk kısımda belirgin bir biçimde ortaya çıkmakta ve karşılaştırma konusu oluşturmaktadır.

Mültecilikle ilgili anlaşma ve sözleşmelere değinmek gerekirse, karşılaştırmalı olarak analiz yapılabilir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin dışındaki anlaşma ve sözleşmelerde (İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk ve Kadın Hakları Sözleşmeleri vb.), çatışma ve savaş durumunda mültecilerin elde edeceği haklar açık bir biçimde belirtilmekte, tartışmaya açık bir durum var olmamaktadır. Bunun dışında AB'nin kendi içinde yaptığı Dublin I-II, Maastricht, Amsterdam ve Lizbon gibi anlaşmalarda da sığınmacı ve mültecilerin yararlanması gereken haklar kesin çizgilerle belirtilmekte, Dublin Anlaşması gibi belgelerde de “ilk kabul ülkesinin sorumlulukları” anlatılmaktadır. AB ülkelerinin bu anlaşmalara uymadan, “ortak sorumluluk

ilkesi”ni devre dışı bırakarak Suriyeli mültecilere bu tarz bir politik yönelimleri, AB kuruluşlarının bugüne kadar vurguladıkları insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü anlayışlarına zarar verecek şekilde cereyan etmiş çok kötü bir tabloyu gün yüzüne çıkarmıştır.

Elbette ki bu bahsedilen durumlar kimi unsurlarla anlatılabilir. Bahsedilecek önemli bir unsur Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönememeleri durumudur. Bilindiği üzere, 2011 yılından bu yana devam eden çatışmalar, Suriye’nin kuzey bölgesindeki şehirleri (muhafiflerin yaşadığı Halep, İdlip, Hama vb.) yakıp yıkmış, taş taş üstünde bırakmamıştır. Çatışmalar tamamen bitse bile, bu şehirlerin eski haline dönmesi 3-5 yılı bulacaktır. Bu insanların ülkelerine dönememeleri ya da belli bir korku nedeniyle dönmek istememeleri gerçeğiyle yüzleşilmekte, dönmeleri halinde soruşturma ya da insan hakları ihlalleriyle karşılaşacakları gerçeğinin üstü örtülememektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Konseyi’nin yapmış olduğu ve birçok ülkenin imzalayıp uygulamaya koyduğu 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi’ndeki tanımın tüm unsurları Suriyeliler için tezahür etmiş bulunmakta, mültecilik statüsü almamaları için bir neden bulunmamaktadır. Bu hallerde dahi insan hakları ihlallerinin devam etmesi, AB demokrasinin çökmeye başlayacağını ve geçmişteki yıkım paradigmatlarıyla⁸ yüzleşmek zorunda kalınacağını yadsınamayacak bir gerçek olduğunu göstermektedir.

Mültecilerin Türkiye’den Avrupa’ya göç sürecinde Balkan güzargahından geçmesi ve Almanya, Fransa ve İngiltere gibi gelişmiş Batılı ülkelere ulaşma çabası yarı yarıya başarıya ulaşmıştır. 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye-Avrupa Birliği (AB) arasında yapılan zirve sonrasında açıklanan bildiri ise yasa-dışı sığınmacı akınını durdurmaya yönelik olmuş, 2013 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması’nı tekrar gündeme getirerek Vize Serbestisi Mutabakatı ile birleştirme amacı belirlemiştir. Bu anlaşma, Avrupa’ya yönelen

8 Yıkım Paradigması: Avrupa’da II. Dünya Savaşı öncesinde başlayan ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla şekillenen, günümüzde de “İslamofobi”yle artış gösteren, Avrupa için felaketlerin başladığı korku senaryosudur.

sığınmacı sayısının ciddi oranda azalmasını sağlamış, AB ülkeleri için hayati öneme sahip olmuştur. Ayrıca, bu sürece giden dönemde Balkan ülkelerinin, akabinde de diğer Batı Avrupa ülkelerinin ırkçı ve yabancı düşmanlığına dayanan uygulamaları ve muamelelerine bakmak gerekirse şunlar söylenebilir.

Balkan Ülkelerinde Yaşanan Sığınmacı ve Mülteci Krizi

Suriye’de “Arap Baharı” adı altında beliren bağımsızlık hareketleri, mezhep temelinde bir çatışmaya eğrilmiş, ABD ve Rusya gibi büyük güçlerin, elde etmek istedikleri hayat sahaları için destekledikleri bir kargaşa ve çatışma ortamı oluşturmuştur.

500 bine yakın insanın öldüğü, 13 milyona yakın insanın da (ülke içinde 7 milyona, ülke dışında 6 milyona yakın insanın) yerinden yurdundan edildiği acı bir tablo ortaya çıkmıştır.

Ayrıca ülke içinde yerinden edilmiş 7 milyona yakın kişinin de ülke dışına çıkmış ve mültecilik statüsü dahilinde kazanımlar sağlayan kişiler ile aynı statüde olması gerektiği vurgulanmalıdır. Resmi yollardan insani yardımların gerçekleşmesi için bu durum elzemdir. Bu anlatılanlardan ülke içinde ve dışında yaşayan Suriyelilerin gerekli hukuksal şartları sağladıkları sonucu da ortaya çıkmaktadır. Yaşadıkları şiddet ve zulüm halleri bu durumun kanıtı niteliğindedir. Bu kısa bilgilerden sonra Balkanlarda yaşanan olaylara dönülebilir.

Suriye, Afganistan, Pakistan, Irak ve İran gibi ülkelere gelen sığınmacıların geçtikleri güzergâhlar ve yaşadıkları önemli olaylar bağlamında, kimi Balkan ülkelerini ayrı başlıklar altında, kimilerini de “diğerleri” başlığı altında anlatmak gerekirse bütünsel bir yapı oluşturulmaya çalışılabilir. Bilindiği üzere, Türkiye’den Yunanistan’a, oradan da diğer Balkan ülkelerine (Makedonya, Sırbistan, Macaristan, Hırvatistan vb.) geçen sığınmacılar, birçok zorlukla başa çıkmak zorunda kalmış ve bu ülkelerin hemen hemen hepsi insan hakları ihlalleri yaparak, Avrupa Birliği’nin,

uluslararası yapının ya da bazı bölgesel örgütlerin BMMYK,⁹ Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü, İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Adalet Divanı vb. sığınmacı anlaşma ve kurallarına aykırılık teşkil eden eylemler içinde bulunmuşlardır.

Oluşturdukları ve yaymaya çalıştıkları değerlere aykırılık teşkil eden davranışlar içinde bulunan Avrupa devletlerinin bu hak ihlallerinin yansımalarına ve bu durumdan çıkmak için neler yapılması gerektiğine, yapılacak analizler bağlamında değinilecektir. Bu bağlamda AB'nin planları ve uygulamalarıyla Balkan ülkelerinin plan ve uygulamaları noktasında da benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkacak, zor durumlar oluşunca, iyi zamanlardaki olumlu sözlerin unutulduğu, kin ve nefret duygularının ülke iktidarlarını esir aldığı gerçeği tüm gerçekliğiyle görülecektir. Ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) gibi teşkilatlanmaların emir niteliğindeki maddeleri (insan hakları ve temel özgürlüklerin işlerliği, uluslararası hukukun getirdiği yükümlülüklerin dikkate alınması vb. maddeler) dahi görmezden gelinmiştir.¹⁰ Özellikle de Avrupa'daki aşırı sağ partilerin, iktidardaysa oylarını artırmak, muhalefetteyse iktidara gelmek için sığınmacıların zor durumundan yararlanıp insan hakları ihlali yapmaları, konu analizleriyle daha da net görülecektir.

Makalenin bu aşamasında Yunanistan, Makedonya ve Sırbistan gibi belli başlı Balkan ülkeler anlatılacak, Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkesi olup, Balkan ülkesi olmayan devletler de sığınmacıların geçiş güzergâhlarında olmalarından ve belli başlı önemlerinden dolayı bahse konu olacaklardır. Anlatılacak ilk Balkan ülkesi, Türkiye'ye en yakın devletlerden birisi ve sınır komşusu olan Yunanistan olacak, Suriyeli ve diğer ülke vatandaşı sığınmacıların bu ülkede yaşadıkları ve yaşamakta oldukları sorunlara değinilmeye çalışılacaktır.

9 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği: BM çatısı altında faaliyetlerini gerçekleştiren ve sığınmacılar için maddi ve manevi kaynaklar sağlayan uluslararası bir kurumdur.

10 Bilal Karabulut, "Helsinki'den Astana'ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT): AGİT'in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Akademik Bakış*, 1(8), Yaz 2011, s. 72-73.

Yunanistan

Türkiye'den Avrupa'ya geçiş noktasında ilk Balkan ve AB ülkesi olan Yunanistan'ın sığınmacılara yönelik karar ve eylemleri büyük önem arz etmiş, koşullara göre farklı kararlar verilmesi şartı olmuştur. Bu bağlamda sorunları çözmek ve Ege denizinde yaşanan sığınmacı ölümlerini engellemek için Türkiye-AB arasında 18 Mart 2016 yılında yapılan Geri Kabul Anlaşması'nda, "Mülteci Mutabakatı sonrası ve öncesi" şeklinde iki türlü sonuç çıkmıştır. 18 Mart öncesinde, Yunanistan'ın sığınmacılara karşı uyguladığı politikalar, diğer Balkan ülkeleriyle karşılaştırıldığında kısmen de olsa olumlu olmuştur. 18 Mart sonrasında ise, sığınmacıların birçok zorlukla karşılaştıkları, insan hakları bağlamında ve hukuksal anlamda sahip olmaları gereken haklardan yoksun bırakıldıkları bir portre ortaya çıkmıştır.

Bu süreç, insan kaçakçıları aracılığıyla Türkiye'nin Çeşme, Dikili ve Bodrum gibi kıyı kentlerinden, 1000-3000 avro arası bir ücret karşılığında 15-20 kişilik botlara ortalama 50-100 kişinin binip yolculuk ettiği, Yunanistan'ın Midilli,¹¹ Kos, Sakız vb. adalarına gitmeye çalışıldığı, bir kısım sığınmacının ise bu yolculuk sırasında boğulup hayatını kaybettiği, diğer şanslı kesimin de bir bilinmezlik içinde Avrupa coğrafyasına yolculuk ettiği olumsuzluklar silsilesini doğurmuştur. Sığınmacıların çoğu için Yunanistan kara parçası içindeki en önemli varış noktalarından birisi Pire Limanı olmuş, Selanik ve Kavala gibi diğer varış noktalarına deniz yoluyla (tehlakeli olduğu için pek tercih edilmemektedir) ulaşan sığınmacılar da kendilerini şanslı saymıştır.

Yunanistan toprakları, çoğunluğunu Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu Irak, İran, Afganistan, Cezayir, Eritre ve Nijerya gibi diğer ülkelere gelen birçok sığınmacıya da ev sahipliği yapan bir konuma bürünmüştür. Atina'ya ulaşan sığınmacılar, kendilerini burada (az da olsa) güvende hissetseler de Yunanistan

11 İlk etapta Yunanistan'ın Midilli adasına gelip, oradan da diğer bölgelerine gitmeye çalışan sığınmacıların, daha başlangıçta Midilli'de ki Moria Mülteci Kampı'nda derme çatma çadırlarda ya da konteynirlerde kalmaları ve kötü koşullara mahkûm olmaları, insan hakları örgütlerini harekete geçirmiş ve bu insanlara yardım ulaştırılmaya çalışılmıştır.

tarafından oluşturulması gereken “geçici barınma merkezleri”ne gidemedikleri için Atina’nın merkezinde (Viktorya parkında) toplanmışlar ya Yunan halkının yardımlarıyla ya da sürekli destek organizasyonlarının (İrlanda vb. ülkelerden gelen gönüllü insanlar) aracılığıyla ayakta kalmayı başaramışlardır.¹²

Sonraki dönemlerde, sığınmacı sayısının artması ve oluşan tepkilerle geçici barınma merkezleri kurulmuş ama bu sefer de yeterli güvenlik ve sağlık koşullarına sahip olamadıkları için bu yerler sığınmacılar tarafından tercih edilmemiştir. Zamanında Türkiye’deki sığınmacı kamplarını eleştiren ve beğenmeyen, Türkiye’yi güvenli ülke statüsüne sokmakta zorlanan Yunan makamları, kendileri aynı zor şartlara maruz kalınca sınıfta kalmışlar, insan hakları ihlali yapmışlardır.

Bütün bu süreçler bağlamında, şaşırtıcı olan nokta ise 18 Mart Mutabakatı’ndan önce Türkiye’yi insan haklarına uygun bir ülke olarak görmeyen ve sığınmacıları göndermeyen Yunanistan makamlarının 18 Mart sonrasında Türkiye’yi güvenli ülke ilan etmesi ve mültecilik koşullarını sağlamayan kişileri geri göndermeye başlaması olmuştur. Ancak belirtmek gerekir ki Yunanistan’ın bu hukuksal ihlalleri, diğer Balkan ülkelerinin işlemiş oldukları sığınmacı ve mülteci suçlarının yanında hafif kalmıştır. İlerleyen bölümlerde işlenecek ülke örnekleriyle durum daha da anlaşılır olacaktır. Ek olarak Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (Frontex), Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO) ve BMMYK gibi üçlü bir mekanizmayla oluşturulan Mülteci Kabul ve Tarama Servisi, sığınmacılar için çözüm yolları bulmaya çalışmıştır. Ancak bu kurumun işlerliği konusunda kimi hatalar da tespit edilmiştir. İncelediği insan profilleri arasında çoğunlukla hassas gruplar (hamile kadınlar, refakatsiz çocuklar, yaşlılar, engelli insanlar, işkence mağdurları vb.) yer almış, bu konudaki incelemeleri ve araştırmaları yeterli görülmemiştir.¹³ Bilindiği üzere, hem

12 Ercüment Akdeniz, *Ölüm Koridorundan Mülteci Pazarlığına: Sığınamayanlar*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2016, s. 167-168.

13 “Yunanistan: Sığınmacıların Çileli Yılı”, *HRW (Human Rights Watch)*, <https://www.hrw.org/tr/news/2017/03/16/301221>, (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'nde hem de diğer mülteci anlaşma ve sözleşmelerinde, hassas gruplar için özel kural ve koşullar şekillenmiş ve bu insanlara daha fazla yardımcı olunması noktasında sabitleşmiş bir şablon oluşmuştur.¹⁴ Buna uygun hareket edilmemesi, söz konusu kurumların düştükleri hatanın temel nedeni olmuştur. STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları) ve İnsan Hakları Örgütleri ise, Yunanistan'daki kamplarda kural hataları olduğunu tespit etmiş, sığınmacılarla yapılan röportajlarla da bu iddialar kesinleşmiştir.

BMMYK'nin verdiği bilgilere göre, Midilli'de (Moria sığınmacı kampı da kapasitesinin çok üzerinde sığınmacı almıştır) sığınmacılar için oluşturulan kabul merkezlerinin kapasitesi 8 bine, adadaki sığınmacıların sayısı da 13 bine ulaşmıştır. Çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu, Irak, İran, Afganistan, Pakistan ve Cezayir gibi ülkelerden sığınmacıların da bulunduğu bu kampların hem sağlık hem de güvenlik koşulları açısından yeterli olmadığı, İnsan Hakları İzleme Örgütü raporlarında da beyan edilmiştir. Yunanistan'ın, bu kampları en kısa zamanda insani standartlara erdirmesi gerektiği belirtilmiş ve yükümlülüklerinden kaçmaması gerektiği beyan edilmiştir.¹⁵

Bu durumun arka planına (background) bakılırsa, yaşanan olumsuz durumların ve sığınmacılar için kaba dönen Avrupa macerasının çeşitli nedenleri de vardır. Yunanistan anlamında değerlendirildiğinde, 2008 ekonomik krizinden sonra, çoğu ülke gibi ekonomik iflasın eşğine gelen (300 milyar dolara yakın borç) ve o günlerden günümüze kadar birçok iktidar değiştiren (politik kaos ve kargaşa yaşayan); hatta bu süreçte sığınmacı ve yabancı düşmanı çizgideki "Altın Şafak" gibi sağcı partilerin oylarını yükselmesiyle yabancılara karşı saldırıların arttığı, ırkçı eylemlere sahne olan bir dönem yaşanmıştır. En istikrarlı ve sorunsuz dönem ise solcu Syriza Partisi'nin 2015 yılında iktidara geldiği ve partinin genç lideri Aleksis Çipras önderliğinde büyük başarılarla

14 Murat Erdoğan, *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 94-99.

15 "Yunanistan: Sığınmacıların Çileli Yılı", *HRW (Human Rights Watch)*, <https://www.hrw.org/tr/news/2017/03/16/301221>, (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

imza atmaya başladığı dönemdir. Sol bir çizgide olan partinin diğer partilere nazaran sığınmacılara daha ılımlı yaklaştığı inkar edilemez bir gerçektir; fakat yukarıda da bahsedildiği gibi, yaşanan kimi sıkıntıların da görmezden gelinmesi mümkün değildir.

Yunanistan'ın kısa zamanda Avrupa Birliği'nden, diğer bir ulusal ya da uluslararası kuruluştan maddi destek elde etmesi ve sığınmacılar için gerekli koşulları sağlaması olası değildir. Kısacası Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de bulunan 5-6 milyonluk sığınmacı nüfusuna gerekli yardımları yapmayan uluslararası toplumun Yunanistan'a maddi yardımda bulunması gerçekçi bir bakış açısı olmayacaktır. Ayrıca AB bağlamında yapılan bu yanlışlar, maddi sıkıntıların hukuksal yönünü de gün yüzüne çıkarmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkelerinin uluslararası hukuk çerçevesinde yaptıkları hak ihlali de 2015 yılının Eylül ayında AB Hükümet ve Devlet Başkanları Toplantısı'nda alınan kararı (sığınmacıların AB ülkelerine adilane paylaşımı) uygulamamaları yönünde cereyan etmiştir.

Mültecilik statüsüne ait haklardan yararlanamayan bu insanların, kötü koşullardaki sığınmacı kamplarında hapis hayatı yaşamaları, sonrasında ise ağır depresyon nedeniyle suça karışmaları, şaşırtıcı bir durum olarak ortaya çıkmamalıdır. Ülkeler ve vatandaşları bilmelidir ki düşündükleri ve uyguladıkları kararların sonuçlarını yaşayacaklardır.

Anlatılması gereken diğer bir transit geçiş ülkesi Yunanistan'ın sınır komşusu ve sığınmacıların bir sonraki rotası Makedonya'dır. Sığınmacıların bu ülke sınırlarında ve içinde yaşadıkları sıkıntılar kısaca anlatılmaya çalışılacaktır.

Makedonya

Yunan kıyı kasabalarından Atina merkeze gelen, oradan da otobüslerle Makedonya sınırına ulaşan sığınmacılar yeni sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmışlar, diğer bir transit geçiş ülkesinin kendileriyle ilgili vereceği kararı beklemeye başlamışlardır.

Makedonya'daki bekleme noktası olan Gevgelya kasabasına ulaşan bu insanlar, trenin hareket etmesi için sığınmacı sayısının artmasını ve vagonların dolmasını beklemektedirler. İnsanlar, orta düzeyin altında bir kapasiteye sahip geçici kamp koşullarında bekleyiş içine girmekte ve hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. İstikrarlı bir sığınmacı politikası olmayan Makedonya'da, her an her şeyin değiştiği, insan hayatının pamuk ipliğine bağlı olduğu bir senaryo ortaya çıkmaktadır.

Özellikle 2015 yılındaki yoğun sığınmacı akınından dolayı Makedon yönetimi sınırları kapatmış ve tel örgüler çekmeye başlamıştır. Alman hükümetinin, 800 bine yakın Suriyeli sığınmacıyı alma planını açıklamasından sonra da Makedonya sınırlarını tekrardan açmış, zor durumda olan bu insanlar, trenler vasıtasıyla bir sonraki durak olan Sırbistan'ın yolunu tutmuşlardır.

İşler daha da kötü bir hal alınca sınırlar tamamen kapatılmış, 12 bine yakın sığınmacı, İdomeni Sığınmacı Kampı'nda sıkışıp kalmıştır. Devlet organizasyonlarının sığınmacılara yardımda bulunmaması sonucu binlerce insan açlık ve sefaletle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Makedon ve Yunan makamlarının gerekli yardımlarda bulunmamasının en önemli nedenlerinden birisi ise sığınmacılara yardımda bulunduğu takdirde yasadışı kampların yaygınlaşacağı' düşüncesidir. Bu durumlardan ötürü, en önemli yardım kuruluşlarından birisi olan MSF¹⁶ örgütü ve diğer sivil halk kuruluşları devreye girmiş, sığınmacıların hayatta kalmaları sağlanmıştır.

Ayrıca 2016 yılının Mayıs ayında, Makedonya'nın girişimleri, Yunan makamlarının da kararıyla İdomeni Sığınmacı Kampı'nın boşaltılması için girişimlerde bulunulmuş, 700'e yakın polis, Arapça ve İngilizce çevirmenler eşliğinde kampı boşaltmaya başlamıştır. Kendilerini ya da çadırlarını yakmaya çalışan sığınmacılar olsa da

16 "MSF; dil, din, ırk, cinsiyet ve siyasi görüş gözetilmeksizin, haritadaki fiziksel sınırlardan bağımsız olarak, her bireyin nitelikli sağlık hizmetlerine ulaşması gerektiği inancıyla hayata geçirilmiş bir yapıdır. Sınır Tanımayan Doktorlar'ın faaliyetlerinin çerçevesini ve çalışma yöntemini belirleyen ilkeler, dernek tüzüğünde tanımlanmıştır.", "Tarihçe", *Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF)*, <http://sinirtanimayandoktorlar.org/hakimizda/tarihce/>, (Erişim Tarihi: 01.07.2017).

kamp tamamen boşaltılana kadar tahliye çalışmaları devam etmiş, Makedonya için en büyük tehlikelerden birisi ortadan kalkmıştır. "Moving Europe" gibi kimi gruplar, kampın boşaltılmasını 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı'na bağlasa da Makedon ve Yunan makamlarının hatalarını, kurumsal bir AB yapısına ya da Türkiye gibi, topraklarında 3 milyona yakın Suriyeli sığınmacıyı barındıran bir ülkeye mal etmek hiç de adilane olmayacaktır.¹⁷

Bu konuda kimi karmaşık durumlara açıklık getirmek doğru olacaktır. Soyut boyutta düşünüldüğünde mültecilik statüsü, bir ülke tarafından verilen ve sığınmacıyı muhtaç duruma düşüren bir hak olarak kabul edilmemelidir. Mültecilik kavramı, sığınmacı statüsünü kazanan kişilerin, sadece sığınmacı statüsünden dolayı kazandıkları bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Literatürde kimileri bu durumu, uluslararası hukuk bağlamında Jus Cogens (Buyruk Kural ya da Üstün Hukuk Kuralı) kavramıyla bütünlük kurarak açıklamaya çalışmakta, mültecilikle ilgili birçok uluslararası ve bölgesel anlaşma ve sözleşme de (1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi vb.) bu durumu doğrular nitelikte olmaktadır.¹⁸ Balkan ülkeleri de bu anlaşma ve sözleşmelerin altına imza atmışlar, Pacta Sunt Servanda (Ahde Vefa ya da Söze Bağlılık Kuralı) kavramı gereği verdikleri sözleri tutmaları ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde uluslararası hukuk bakış açısına göre, tarafsızlık ilkesine aykırılık teşkil edilmiş olunacaktır. Sonuç olarak non-refoulement (geri-göndermeme) ilkesine aykırılık teşkil eden her davranış batıl (hükmü ve geçerliliği olmayan) anlamına gelecektir.¹⁹ Makedonya'daki İdomeni Sığınmacı Kampı'ndan insan kaçakçıları aracılığıyla kaçan sığınmacılar bir sonraki güzergâhları olan Sırbistan'ın yolunu tutmuşlardır.

17 "İdomeni Mülteci Kampı Polis Zoruyla Boşaltılıyor", *Bağımsız İletişim Ağı (BİA)*, <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/175106-idomeni-multeci-kampi-polis-zoruyla-bosaltiliyor>, (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

18 Tülay Yıldırım Mat-Selman Özdan, "AB ile Türkiye Arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(1), Haziran 2018, s. 42-43.

19 Yıldırım-Özdan, *a.g.m.*, s. 43-44.

Sırbistan

Makedonya'dan çıkmayı başaran sığınmacıların bir diğer varış noktası da Sırbistan olmuştur. Bosnalı Müslümanlara, geçmişte toplu katliamlar (Srebrenitsa Katliamı vb.) yapan Sırplar, karanlık geçmişlerini bir nebze de olsa olumluya çevirme imkânı yakalamışlar, sığınmacı sorununu lehlerine çevirmek yerine daha da kötü bir hale sokmuşlardır. Avrupa ülkelerinde oluşan; “sadece Hristiyan sığınmacılar Avrupa'ya gelmeli” algısı hem İslamofobik (İslam korkusu) hem de Zenofobik (yabancı korkusu) bir hale bürünmüş; 1951 yılında temelleri atılan değerleri yok etmeye çalışan, I. ve II. Dünya Savaşları'nı ve çatışma dolu yüzyıllar boyunca yaşanan zulümleri hatırlatan bir senaryo tekrardan tarih sahnesine, “Demokles'in Kılıcı” misali inmiştir. Ayrıca bu durum, Bosna Savaşı sonrası Balkanlarda kurulan 'Güneydoğu Avrupa İstikra Paktı'nın²⁰ yarattığı barış ve istikrar ortamını da zedelemekte, Balkan ülkeleri arasında kurulması düşünülen ekonomik ve siyasi birlikteliği de engellemektedir.

Sırbistan'da yaşanan gelişmelere dönülecek olunursa, özellikle başkent Belgrad ve çevresindeki terk edilmiş fabrikalarda yaşam mücadelesi veren 2 bine yakın sığınmacının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2016 yılının başlarına kadar geçişlere izin veren Sırbistan yönetimi, artık buna müsamaha göstermemektedir. Aynı şekilde Makedonya-Sırbistan sınırında da 7 bine yakın sığınmacı trenlerden indikten sonra tel örgülerle kapanan sınırlardan geçememiş, uzun süreli bekleyişleri devam etmiştir.

Başkent Belgrad'ın merkezinde yaşam mücadelesi veren bu insanların yardımına Müslüman ve Hristiyan yardım kuruluşları yetişmiştir. Kimi AB ülkeleri, sadece Hristiyan sığınmacı kabul edileceğini beyan etmesine rağmen bölgedeki Hristiyan yardım kuruluşları bu ifadeleri önemsememiş, Müslüman ya da Hristiyan diye ayırt etmeden gerekli yardımları yapmıştır. Adventist Yardım ve Geliştirme Ajansı (ADRA), sığınma yeri arayan ve zor durumda kalan bu insanlar için bilgi merkezi de kurmuştur. Tıbbi ve

20 Yelda Demirağ, “Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(7), Güz 2015, s. 136.

psikolojik destek sunan merkez, sığınmacılar için gıda ve temel ihtiyaç yardımı yapmış ve halen yapmaktadır. ADRA, söz konusu merkezi kurmak için hem BM hem de diğer 3 organizasyon şirketiyle daha ortak çalışmıştır. MSF örgütü ve diğer Müslüman yardım kuruluşlarının çalışmaları da övülecek değerde kabul edilmiş, ADRA gibi Hristiyan bir yardım kuruluşunun sığınmacılara desteği ise Müslüman ve yabancı düşmanlığının (toplumsal ve tarihi kökenleri olan)²¹ artışta olduğu ve bu durumdan rant elde etmeye çalışan sağ partilerin yoğunlaştığı bir dönemde ciddi bir cevap niteliğinde olmuştur.²²

Tüm bu kurumsal ve şahsi yardımlara rağmen devlet kuruluşlarından ciddi bir destek gelmemiş, Yunanistan ve Makedonya'dan sonra diğer bir sığınmacı varış noktası olan Sırbistan'da da azami düzeyde insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Hem Avrupa Birliği hem de uluslararası toplum nezdinde Sırbistan'a tepkiler yağsa da ciddi çözüm önerileri ortaya atılıp eyleme dönüştürülemedi. Kısacası başta AB olmak üzere uluslararası toplum da tepkisel çözüm yerine maddi çözüm desteği seçeneğini gerektiği şekilde kullanamamıştır.

Tüm bu yaşanan gelişmelere Sırbistan makamlarından da resmî açıklama gecikmemiş, Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç'in "Avrupa'nın, sınırlarını yarısından itibaren koruması kabul edilemez. Sınırın başladığı noktadan korunması gerekir." ifadesi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Ayrıca Nikoliç, Yunanistan, Macaristan ve Bulgaristan gibi AB üyesi ülkelerin gerekli yardımları almasına rağmen kendilerinin bundan mahrum bırakıldığını iddia etmiştir.²³

21 Mehmet Taş, *Avrupa'da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1999, s. 93-96.

22 "Mülteciler için Kilise Sırbistan'a Bilgi Merkezi Kurdu", *Sat7Türk Haber*, <http://haber.sat7turk.com/multeciler-icin-kilise-sirbistana-bilgi-merkezi-kurdu/>, (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

23 "Sırbistan Cumhurbaşkanı Nikoliç'ten Avrupa'ya Sığınmacı Eleştirisi", *Sputnik News*, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201609161024858125-sirbistan-cumhurbaskani-nikolic-avrupa-siginmaci/>, (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Olayın analizi yapılırsa, AB üyeliğini hak edip etmeme başka bir tartışma konusu oluştursa da (AB'nin bu konuda tarafsız olmadığı Türkiye'ye uyguladığı çifte standarttan anlaşılabilir) bahsedilmesi gereken asıl konu, sığınmacıların yardım yapılmama durumunu bir kılıf olarak kullanıp kullanmadığıdır. Almanya'da faaliyet gösteren aşırı sağcı Pegida (Batının İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi de söylem (manifestoları) ve uygulamada çok farklı hareket etmiştir.²⁴ Bu durumun yukarıda bahsedilen durumlarla paralellik gösterdiği aşikardır. Avrupa ve Balkanlarda yaşanan söylem ve uygulama farklılıkları sıklıkla gözlemlenmektedir. Psikolojik olarak bakıldığında, Sırbistan Devlet Başkanı Nikoliç'in yaptığı, kendi suçunu bilip AB'yi suçlu gösterme çabasının bir dışa vurumu olarak yorumlanabilir. Bu tür bir davranış yapısıyla ne uluslararası hukuk teamüllerinin ne de AB kurallarının yükümlülüklerinden kurtulabilinir. Nitekim AB topraklarına ulaşıldığında ilk varış noktası olması, tek başına Yunanistan'ın suçu değildir. Bu sadece coğrafi bir sonuçtur. Balkan ülkelerinin, ortak yükümlülükler çerçevesinde hareket etmedikleri sürece birçok sorunla daha karşılaşacakları gerçeği inkâr edilemez. Bu yükümlülüklerin birçoğu da yasal zemin çerçevesinde belirtilmiş ve farklı görüşlerin muhalefetine maruz kalmıştır.²⁵ Sığınmacıların Avusturya ve Almanya gibi hedef ülkelere ulaşmadan önce geçmeleri gereken son rota Macaristan ise en çok sıkıntı çektikleri ülke olmuştur.

Macaristan

2015 yılının Haziran ayında Macaristan'ın sınıra tel örgü çekeceğini iddia etmesi üzerine, bu durumu kabullenmeyen ve "Yeni Berlin Duvarı" ifadelerini kullanan Sırp yönetimi, aradan birkaç yıl geçmeden Makedonya sınırına tel örgü çekmiştir. Balkan ülkelerinin bu baskıcı söylem ve davranışlarının nedenleri, konunun diğer kısımlarda yapılan analizler bağlamında değerlendirilirse daha anlaşılır olacaktır. 2015 yılının Haziran ayındaki bu iddialar, aynı

24 Mustafa Nail Alkan, "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", *Gazi Akademik Bakış*, 8(16), Yaz 2015, s. 286.

25 Nurcan Özgür-Yeşim Özer, *Türkiye'de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması*, Derin Yayınları, İstanbul 2010, s. 82.

senenin Eylül ayında gerçekleşmeye başlamış, 4 metre boyunda ve 175 kilometre uzunluğundaki bu tel örgüler, bir nevi Yeni Berlin Duvarı'nı oluşturmuştur.²⁶

Bu beliren Müslüman ve yabancı düşmanı tavrın en büyük destekçisi ise Macaristan Başbakanı Victor Orban olmuştur. Orban, sığınmacı akınının başladığı günden itibaren Avrupa liderleri içinde en sert ifadeleri kullanan, en katı kurallardan bahseden, adeta insan haklarını hiçe sayan ve sığınmacı düşmanı bir porte çizen bir hal almıştır. Türkiye düşmanlığı da buna eklenince,²⁷ kendisinin geçmişteki acımasız liderlerden farkı kalmamıştır.

Bu durumun yansıması olarak Orban, olayların geçtiği tarih itibarıyla Avrupa Parlamentosu Başkanı olan Martin Schulz, AB Konseyi Başkanı olan Donald Tusk ve Avrupa Komisyonu Başkanı olan Jean-Claude Juncker'le görüşerek, AB'nin planlarına karşı olduğunu da açıkça beyan etmiştir. 3 Eylül 2015 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen görüşmeler neticesinde AB'nin 120-150 bin arası (Dublin Anlaşması gereği ilk kayıt yapılan ülkede sığınmacı işlemleri yapılacağı için birçok sığınmacı kayıt-dışı kalmayı tercih etmiştir. Bu tür olaylardan dolayı tam rakam hesaplanamamaktadır) sığınmacıyı paylaşırma planına karşı çıkan Orban,²⁸ çözümsüzlük sarmalı yaratmış, bu olumsuz durum domino etkisi gibi diğer Balkan ülkelerine de yayılmıştır.²⁹

26 "Macaristan'ın Sınır Duvar Planına Sırbistan'dan Tepki", *Euronews Türkçe*, <http://tr.euronews.com/2015/06/19/macaristan-in-sinira-duvar-planina-sirbistan-dan-tepki>, (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

27 Brüksel'de yapılan AB-Türkiye zirvesinde, Türkiye'nin önerdiği sığınmacı planı görüşülmüş, Macaristan Başbakanı Victor Orban bu plana karşı çıkmıştır. Hatta daha da ileri giderek şu ifadeleri kullanmıştır: "Bize göre, ülkeler çok sayıda Müslüman göçmen kabul edebilir. Bu onların tercihi ama biz istemiyoruz. Brüksel, Türklere tutamayacağı sözler veriyor. Türkiye'den yüz binlerce mülteciyi alıp AB ülkelerine dağıtma planı hayalden ibarettir. Bunu hiçbir AB ülkesi uygulayamaz. Eğer ben bu plana onay versem, beni Budapeşte'deki cadde direğine assınlar.", "Macaristan Taş Koydu", *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/macaristan-tas-koydu/dunya/detay/2206016/default.htm>, (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

28 Bu bağlamda Macaristan'da referandum yapılmış, AB'nin Sığınmacı Paylaşımı Planı'nın kabul edilip edilmeyeceği halka sorulmuştur. Referandumun katılım oranı % 43'te kaldığı için (%50'yi geçme kuralı gereği) referandum başarısız sayılmıştır. Macaristan Başbakanı Viktor Orban, bu referandumu bir başarı olarak ifade etse de bu iddia gerçeği yansıtmamaktadır. "Macaristan Başbakanı Orban'dan Mülteci Referandumu Sonrası Zafer İlanı", *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37533504>, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

29 "Macaristan Başbakanı Orban, AB Yetkilileriyle Göçmen Krizini Değerlendirdi", *İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV)*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=1017, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

Macaristan Başbakanı, bütün bunlar yetmezmiş gibi diğer ülkelerin içişlerine de müdahale etmeye kalkışmış, Almanya'nın savunduğu Suriyeli sığınmacı politikasının (özellikle 2014-17 yılları arasında 1 milyona yakın sığınmacıyı kabul ettiği dönem) yanlış olduğunu,³⁰ sığınmacı kabul eden ülkelerin Shengen (Şengen) vize alanını tehlikeye attığını ve bundan dolayı Suriye'ye komşu ülkelere AB tarafından yardımda bulunulması ve sığınmacıların bu bölgede kalmaları gerektiğini vurgulamıştır.³¹ Alman Şansölyesi Angela Merkel ise bunun tam tersi ifadeler kullanarak sığınmacıların Almaya için büyük bir şans olduğunu ifade etmiştir.

Bütün bu ifadelere açıklık getirilmesi gerekirse şunlar söylenebilir. Birincisi, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi gelişmiş ekonomi ve demokrasiler aracılığıyla ekonomik ve kültürel gelişim sağlayan Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinin bu ülkelere ders vermeye kalkışması hiç de adilane olmayacaktır. İkincisi, sığınmacıları ülkelere alıp uygun koşullar sağlamaları uluslararası hukuk kuralı gereğidir. Bu sebeple meselenin Shengen ile bağlantı kurularak değerlendirilmesi çelişkilidir. Kamu düzeni ve güvenliği³² hususunda şikâyette bulunan Balkan ülkelerinin, adli ve idari suçluların sığınmacılar arasına karışmasını engellemek için gerekli sığınmacı prosedürlerini uygulamadıkları, suçu asıl kendilerinde aramaları gerektiği sonucu çıkmaktadır. Üçüncüsü, Suriye'ye komşu olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi ülkelere bugüne kadar yeterli mali yardım yapılmamıştır. AB, 18 Mart 2016 Mülteci Mutabakatı gereği Türkiye'ye vermesi gereken 3+3 milyar avroluk paranın büyük bir kısmını henüz vermemiştir.³³

Balkanlardaki sığınmacı rotasının yoğun olduğu ülkelere bahsettikten sonra, kapatılan sınırlara alternatif oluşturan Balkan ülkelere de değinmekte fayda vardır.

30 Enes Bayraklı-Kazım Keskin, "Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi", *SETA Yayınları*, 143, İstanbul 2015, s. 17.

31 "Macaristan Başbakanı Orban, AB Yetkilileriyle Göçmen Krizini Değerlendirdi", *İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV)*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=1017, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

32 Öztürk, *a.g.e.*, s. 131-132.

33 Suriyeli sığınmacılar için Türkiye'ye verilmesi planlanan bu mali yardımın, proje yapılması karşılığında verileceği söylenmiştir. Ancak sığınmacılara yapılması gereken bir yardımın, şartlara bağlı olarak değil, acil olarak verilmesi gerekmektedir.

Diğer Balkan Ülkelerinde Yaşanan Sığınmacı ve Mülteci Krizi

- Bulgaristan: Türkiye'nin sınır komşusu ve AB üyesi olan Bulgaristan'a önce Türkiye sınırından, sonrasında ise Yunanistan-Makedonya sınırının kapanmasıyla birlikte Yunanistan üzerinden sığınmacılar gelmiştir. Bu ülkedeki sığınmacı sorunu, kimi milliyetçi Bulgar vatandaşların (halkın tamamını temsil etmemektedir) sığınmacılara zulüm yaptığı bazı görüntülerin basına yansısıyla farklı bir yöne evrilse de³⁴ sığınmacı kabul merkezlerinin tamamına yakınının dolduğu gerçeği görmezden gelinemez.
- Romanya: Macaristan gibi Romanya da sığınmacıların AB ülkelerine dağıtılması (120-150 bin arası sığınmacının paylaştırılması) fikrine karşı çıkmış ve göç güzergâhında yer almamasından da dolayı ülkesine pek sığınmacı gelmemiştir. Üstelik Romanya, Bulgaristan gibi AB içerisindeki ülkeler arasındaki en zayıf ekonomilerden biri olması hasebiyle sığınmacılar gelse dahi, onlara bakacak durumda değildir.³⁵
- Hırvatistan ve Slovenya: Sırbistan-Macaristan sınırının 2015 yılının Eylül ayından itibaren kapanmasıyla birlikte, binlerce sığınmacı Hırvatistan sınırına yönelerek Hırvatistan ve Slovenya üzerinden Avusturya'ya, oradan da Almanya ve İsviçre gibi gelişmiş ülkelere geçme planı yapmıştır. Bu ülkelerin de sınırlarını kapatmasıyla, sığınmacıların tekrardan hüsrana uğradıkları görülmüştür.

34 Dinko Valev isimli milliyetçi Bulgar vatandaşının, sığınmacıları yakalayıp ellerini ve ayaklarını bağlaması, sığınmacıları "terörist" olarak nitelendirmesi, işin en kötü yanı ise AB ülkelerinin ve Bulgar makamlarının bu duruma sesiz kalması, Avrupa'da aşırı sağın yükselmesi ve ırkçı eylemlerin artması gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Korku sarmalı geri dönmüştür. Valev'in Bulgar devlet televizyonu BTV'de: "Teröristlere karşı devlet bizi korumazsa, biz kendimizi koruruz!" ifadelerini kullanması da Avrupa ülkelerinin o an için sığınmacılar bağlamında ciddi önlemler almadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır, "Bulgaristan'ın 'Mülteci Avcısı' Dinko Valev", *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39399414>, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

35 "Balkan ülkelerinin mülteci krizine bakışı", *Deutsche Welle Türkçe*, <http://www.dw.com/tr/balkan-%C3%BClkelerinin-m%C3%BClteci-krizine-bak%C4%B1%C5%9F%C4%B1/a-35880361>, (Erişim Tarihi: 13.07.2017).

- Arnavutluk, Karadağ ve Bosna-Hersek: Yunanistan-Makedonya sınırının kapanması, Bulgaristan üzerinden Avrupa'ya göç etme konusundaki zorluklar, tek çare olarak Arnavutluk, Karadağ ve Bosna-Hersek seçeneğini ortaya çıkarmış, oradan da botlarla İtalya geçme imkanını önemli bir seçenek haline getirmiştir. Söz konusu güzergâh açısından Hırvatistan-Slovenya üzerinden Avusturya'ya geçme planları da diğer bir alternatifi oluşturmuştur.

Belirtilmesi gereken son durum ise, yukarıda bahsedilen tüm ülkelerin, sığınmacı ve mülteci geçmişinin Türk Tarihi'yle bağlantılı ve Türkiye'nin bu bölgelerde olumlu imajının olduğu gerçeğidir.³⁶ Osmanlı İmparatorluğu döneminden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar bölgede etkin bir şekilde hayat sahası bulan Anadolu kültürü, zamanla bölgeyi terk etmek zorunda bırakılmış,³⁷ Balkanlardaki çatışma ve şiddet olayları da zirve yapmıştır. Bölge, hiçbir zaman Osmanlı dönemindeki istikrar ve huzur ortamını yakalayamamış, Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında ise sığınmacı ve mülteci krizleriyle yüzleşmeye başlamıştır. Bu nedenle de ensar-muhacir ilişkisi Balkan jeopolitiğinin merkezine, çözümü zor bir kriz olarak yerleşmiştir.

36 Muharrem Ekşi-Mehmet Seyfettin Erol, "The Rise and Fall of Turkish Soft Power and Public Diplomacy, *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 2018, s. 17-23.

37 Mehmet Seyfettin Erol, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve "Dört Tarz-ı Siyaset", *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), Kış 2007, s. 47.

Sonuç

Küçük çaplı olarak 2011 yılında başlayan ve 2014-2017 yılları arasında tavan yapan Avrupa'daki sığınmacı krizi, Balkan ülkelerinin insan haklarına aykırı önlemler almalarına rağmen görmezden gelinmeye çalışılmış, aralarında birçok anlaşmazlık konusu olmasına karşın Türkiye ve AB'nin uzlaşma masasına oturarak çözüm bulma girişimine sahne olmuştur.

2015 yılının Eylül ayında toplanan AB liderleri, hem Balkanlardaki 120-150 bin arası kayıt-dışı sığınmacının paylaşılması konusunda uzlaşmaya varmış hem de yapılacaklar listesi oluşturmuştur. Bu yapılacaklar listesi arasında; Türkiye'yle işbirliği yapılması, Frontex ve Europol (Avrupa Polis Teşkilatı) gibi AB kurumlarıyla daha yakın iletişim kurup dış sınırların daha etkili korunmasının sağlanması, BMMYK ve diğer mülteci örgütlerinin organizatörlüğünde ekonomik yardım fonu kurarak işlerliğin artırılması (sığınmacılar için) ve Yunanistan ile İtalya gibi coğrafi koşulları gereği sığınmacıların ilk giriş yaptığı ülkelere AB fonlarından daha fazla yardım sağlanması gibi maddeler vardır.

Ne yazık ki, bütün bu durumlar tam bir başarıya ulaşmamıştır. En etkili olanıysa, Türkiye'yle yapılan 18 Mart 2016 tarihli Mülteci Mutabakatı'dır. Bunun nedeni de günde 3-5 bin kişinin giriş yaptığı Balkan ülkelerine şu anda en fazla 3-5 kişinin giriş yapabilesidir. Her ne kadar Sırbistan ve Makedonya gibi Balkan ülkeleri ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkeleri bu başarıyı kendilerine mal etseler de bunun tam bir gerçekliği yoktur. Eğer Türkiye sınırlarını kapatmamış olsaydı ve sığınmacıların Balkanlara geçmesine izin vermeye devam etseydi, Yunanistan'da sıkışıp kalan sığınmacı sayısı 60 bin değil, belki de 600 bin olacak, Sırbistan, Macaristan, Bulgaristan ve Makedonya'daki sığınmacı sayısı da kat ve kat artacaktı. Mevcut rakamlarla bile başa çıkamayan Balkan ülkeleri, sığınmacıların yarısına yakınının derme çatma fabrikalarda ya da sokaklarda barındığı, kamplarda kalanların ise sürekli kötü koşullardan şikâyet ettiği (hapis hayatı yaşadıklarını iddia edip intihar girişimi vb. psikolojik travmalarla yüzleşmeleri) olumsuz silsilelerle yüz yüze gelmek zorunda kalmıştır.

2017 yılı itibariyle halen sığınmacılar kötü kamp koşullarında kalmaya devam etmektedir. Gerekli önlemler alınmazsa hem bu insanlar hem de Avrupa Birliği'nin temel değerleri zarar görecek, olumsuz olaylar bir domino taşı misali tüm dünyayı etkileyecektir. Balkanlarda yaşanan sığınmacı zulmü hem AB'nin hem de uluslararası toplumun değerleriyle ilgilidir. Daha huzurlu ve güvenli bir Avrupa için bu çabalar Balkanlardan başlamalı ve tüm bölgeye yayılmalıdır. Çünkü batmakta olan gemiyi (AB değerler yapısını) terk etmek başarıdan çok başarısızlığın göstergesidir. Dolayısıyla hiçbir tekne (ülke), fırtına ve dalgalara karşı, gemide olduğu kadar güvende olmayacaktır.

Yapılması gereken en önemli plan, Ortak Avrupa Sığınmacı Politikası'nın yazılı metinlerde kalmaması, uygulama alanına yansıtılmasıdır. Sonuç olarak hem AB hem de Balkan ülkeleri sorunları çözmekten uzak durmuş, Dublin Anlaşması özelinde (ilk giriş ülkelerinin sorumluluğunun olması) Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerin yükleri azaltılmazsa hem Balkanlar bölgesindeki (geçmişten gelen) istikrarsız ortam devam edecek hem de AB içindeki bütünleşme çabaları başarısız olacaktır. Neticede Balkanlarda yaşanan Sığınmacı Krizi, sadece bölgesel değil, tüm dünyayı ilgilendiren ve etkileyen küresel bir krizdir

Kaynakça

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)”, Resmî Gazete İlan Tarihi: 11.04.2013, Kanun Sayısı: 28615, *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

“Balkan Ülkelerinin Mülteci Krizine Bakışı”, *Deutsche Welle Türkçe*, <http://www.dw.com/tr/balkan-%C3%BClkelerinin-%C3%BClteci-krizine-bak%C4%B1%C5%9F%C4%B1/a-35880361>, (Erişim Tarihi: 13.07.2017).

“Bulgaristan’ın ‘Mülteci Avcısı’ Dinko Valev”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39399414>, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

“İdomeni Mülteci Kampı Polis Zoruyla Boşaltılıyor”, *Bağımsız İletişim Ağı (BİA)*, <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/175106-idomeni-mul-teci-kampi-polis-zoruyla-bosaltiliyor>, (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

“Macaristan Başbakanı Orban, AB Yetkilileriyle Göçmen Krizini Değerlendirdi”, *İktisadi Kalkınma Vakfı (İKVV)*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=1017, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

“Macaristan Başbakanı Orban’dan Mülteci Referandumu Sonrası Zafer İlanı”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37533504>, (Erişim Tarihi: 12.07.2017).

“Macaristan Taş Koydu”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/macaristan-tas-koydu/dunya/detay/2206016/default.htm>, (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

“Macaristan’ın Sınır Duvar Planına Sırbistan’dan Tepki”, *Euronews Türkçe*, <http://tr.euronews.com/2015/06/19/macaristan-in-sinira-duvar-planina-sirbistan-dan-tepki>, (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

“Mülteciler İçin Kilise Sırbistan’a Bilgi Merkezi Kurdu”, *Sat7Türk Haber*, <http://haber.sat7turk.com/multeciler-icin-kilise-sirbistana-bilgi-merkezi-kurdu/>, (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

“Sırbistan Cumhurbaşkanı Nikoliç’ten Avrupa’ya Sığınmacı Eleştirisi”, *SputnikNews*, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201609161024858125-sirbistan-cumhurbaskani-nikolic-avrupa-siginmaci/>, (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

“Tarihçe”, *Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF)*, <http://sinirtanimayandoktorlar.org/hakkimizda/tarihce/>, (Erişim Tarihi: 01.07.2017).

“Yunanistan: Sığınmacıların Çileli Yılı”, *Human Rights Watch (HRW)*, <https://www.hrw.org/tr/news/2017/03/16/301221>, (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

AKDENİZ, Ercüment, *Ölüm Koridorundan Mülteci Pazarlığına: Sığınamayanlar*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2016.

ALKAN, Mustafa Nail, “Avrupa’da Yükselen İrkçilik: Pegida Örneği”, *Gazi Akademik Bakış*, 8(16), Yaz 2015, s. 275-289.

BAYRAKLI, Enes-Kazım Keskin, “Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi”, *SETA Yayınları*, 143, İstanbul 2015.

DEMİRACI, Yelda, “Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(7), Güz 2015, s. 125-155.

ERDOĞAN, Murat, *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

EKŞİ, Muharrem-Mehmet Seyfettin Erol, “The Rise and Fall of Turkish Soft Power and Public Diplomacy”, *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 2018, s. 15-45.

EROL, Mehmet Seyfettin, “11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve “Dört Tarz-ı Siyaset””, *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), Kış 2007, s. 33-55.

KARABULUT, Bilal, “Helsinki’den Astana’ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT): AGİT’in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Akademik Bakış*, 4(8), Yaz 2011, s. 69-93.

ÖZGÜR, Nurcan-Yeşim Özer, *Türkiye’de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması*, Derin Yayınları, İstanbul 2010.

ÖZTÜRK, Neva Övünç, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

TAŞ, Mehmet, *Avrupa’da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1999.

YILDIRIM MAT, Tülay-Selman Özdan, “AB ile Türkiye Arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(1), (Haziran 2018), s. 36-49.

Structured Abstract

The irregular migration, which intensified in 2014-2016, has intensely affected the Balkan and European countries. Before touching upon events that happened during the migration route, it is necessary to refer to a status debate that took place both in Turkey and in Balkans. Asylum seekers in Turkey, who at the first stage have been staying in the country under the name of a 'guest', after the Law on Foreigners and International Protection was accepted on 4 April 2013 and most of its provisions came into force one year later, they have been granted a 'conditional refugee' status. If asked 'What was the status of refugees and asylum seekers before?' the answer should be sought in the 1951 Geneva Convention on the Status of Refugees. Turkey has signed the Convention and two reservations. The first of them is the article according to which the refugee status will be granted to victims of events occurring before 1951. The second one states that only asylum seekers from European countries can obtain the refugee status. For instance, a person from Bulgaria or Germany may be a refugee, while asylum seekers from Syria, Iraq or Iran do not have this right.

All these problems were tried to be solved by the New York Protocol on the Legal Status of Refugees in 1967. Most countries removed the above-mentioned reservations. Turkey, however, did not remove the reservation which stated that 'Those who come to Turkey as a result of events in Europe will be given refugee status.' Well, why is this situation so important? The status of an asylum seeker usually appears as a temporary status and does not appear to be very advantageous in terms of integration into the target country. If a person, after becoming an asylum seeker and after applying to refugee status, will become a refugee, he will have almost the same rights with the citizen of that country. In today's conditions, even though asylum seekers have partial rights to health, housing and education, the most important and the right that they seek for is the right to work.

Also, the asylum seekers could not get the refugee status in Turkey, therefore they headed to developed Western countries.

Most of them passing through Turkey's Aegean coast (Çesme, Ayvalık, etc.), Greek Lesbos, Kos, Chios, Leros and Samos islands and succeeded to reach Western countries. Apart from this lucky majority, 4-5 thousand people per year drowned in the deep waters of the Aegean Sea. Most of these people have stayed at the Moria camp on the island of Lesbos where the number of people exceeded the camp's capacity, inducing a huge humanitarian problem. Organisations such as the Frontex organization affiliated with the European Union and UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) under the United Nations have not been able to implement an effective aid campaign. In this difficult period, the help to asylum seekers has been provided by 13 major non-governmental organisations and nearly 700 small-scale charities. Many asylum seekers come from source countries such as Syria, Afghanistan, Iran, Iraq, Pakistan, Somalia, Sudan and Eritrea, and by making the transition from transit countries such as Turkey they try to reach the target countries in Western Europe.

Serdar ÇAKMAK

Greece, the first country of destination of asylum seekers in the Balkans, wanted to do its best in order to help, but due to the economic crisis in the country, its opportunities were limited. Despite the existence of extremely right-wing parties fuelling xenophobia in Greece, such as Golden Dawn Party, it will be wrong to ignore the Greek people's assistance to asylum seekers. Despite the limited support from the European Union, Greece still has about 60 thousand asylum seekers (nearly 20 thousand on the Greek islands) in the country.

Asylum seekers second destination point after Greece is Macedonia. At first, asylum seekers from Athens headed to Macedonian borders by train or even by walk, were easily passing it. However, after the ISIS attacks in European cities such as Paris, Brussels and Munich, followed by the failure of preventing the rise of asylum seekers, the border crossing was intensified. The reason was that the attackers masqueraded as asylum seekers, tried to come to Europe. If it is necessary to find a guilty in this situation, it will be appropriate to name the European Union which did not make registration and search procedures for asylum seekers according to their refugee status.

After all that, the countries that built a kind of European Fortress witnessed the emergence of scenarios that violated human rights, as in the Idomeni camp with its high walls protected by police and soldiers on the Greek-Macedonian border. Nearly 12 thousand asylum seekers live in harsh conditions in this camp, waiting for their turn to go to Western European countries such as Germany.

When the border crossing conditions became appropriate, asylum seekers travelled through Serbia and Hungary finally arriving at Austria and Germany, which they see as a safe haven, they were welcomed by volunteers and state personnel and placed in 'temporary protection centres'.

These people, who arrived in Belgrade, the capital of Serbia, after staying in Macedonia, were staying in refugee tents and former factories with no refugee rights. However, they faced problems in Hungary rather in Serbia. The main reason for this is the fact that Hungarian Prime Minister Viktor Orbán has a negative attitude towards asylum seekers and his attempts to impose his views to other Balkan countries, what in turn negatively influenced the situation. Orbán, who even organised a referendum in order to send away already arrived asylum seekers and not to accept the new ones, brought the situation to a standstill by opposing asylum seekers problem-solving proposals made by other leaders, such as Greek Prime Minister Alexis Tsipras.

In conclusion, the European Union failed to implement the policies (distribution of asylum seekers according to EU countries populations, income status and a number of asylum seekers on the country territory) designed for 120 thousand asylum seekers who were trapped in the Balkan region. Going beyond the written rules of the Common European Asylum Policy and finding the way for its application became the matter not only for stability in the Balkan region but for the existence of the EU as well. Moreover, the refugee crisis became not only regional but if to approach it from an international law perspective, it became a global crisis that affects the World.